

MINISTRI KÄSKKIRI

Tallinn

02.07.2018 nr 126

Kultuurimälestiseks tunnistamine

Muinsuskaitseaduse § 12 lõike 1 ja § 25 lõike 1 alusel ja lähtudes Muinsuskaitseameti ekspertiisist ja Muinsuskaitse Nõukogu ettepanekust:

1. Tunnistan kultuurimälestiseks mälestise liigiga „arheoloogiamälestis“:

1.1. T-33 Korall vrakk (asukoht majandusvöönd, Soome laht, mälestise piiri koordinaadid: 6626773.00 547303.00; 6626773.00 547424.00; 6626541.00 547424.00; 6626541.00 547303.00).

1.2. Panevežys vrakk (asukoht territoriaalmeri, Soome laht, mälestise piiri koordinaadid: 6614862.00 535459.00; 6614862.00 535551.00; 6614831.00 535551.00; 6614831.00 535459.00).

1.3. Utena vrakk (asukoht territoriaalmeri, Soome laht, mälestise piiri koordinaadid: 6622620.00 578910.00; 6622620.00 578981.00; 6622560.00 578981.00; 6622560.00 578910.00).

1.4. Kretinga vrakk (asukoht territoriaalmeri, Soome laht, mälestise piiri koordinaadid: 6622170.00 580592.00; 6622170.00 580659.00; 6622063.00 580659.00; 6622063.00 580592.00).

1.5. G90 vrakk (asukoht majandusvöönd, Läänemeri, mälestise piiri koordinaadid: 6581150.00 435149.00; 6581150.00 435200.00; 6581120.00 435200.00; 6581120.00 435149.00).

1.6. S59 vrakk (asukoht: majandusvöönd, Läänemeri, mälestise piiri koordinaadid: 6578440.00 432119.00; 6578440.00 432207.00; 6578412.50 432207.53; 6578412.00 432119.00).

1.7. T-18 vrakk (asukoht: majandusvöönd, Läänemeri, mälestise piiri koordinaadid: 6583191.00 433750.00; 6583191.00 433814.00; 6583139.00 433814.00; 6583139.00 433750.00).

1.8. L2 vrakk (asukoht: territoriaalmeri, Soome laht, mälestise piiri koordinaadid: 6626951.00 570961.00; 6626951.00 570998.00; 6626899.00 570998.00; 6626899.00 570961.00).

1.9. T-214 vrakk (asukoht: territoriaalmeri, Soome laht, mälestise piiri koordinaadid: 6626681.00 571854.00; 6626681.00 571905.00; 6626659.00 571905.00; 6626659.00 571854.00).

1.10. Štšit vrakk (asukoht: sisemeri, Läänemeri, mälestise piiri koordinaadid: 6506838.00 407905.00; 6506838.00 407925.00; 6506803.00 407925.00; 6506803.00 407905.00).

1.11. Uisko vrakk (asukoht: territoriaalmeri, Soome laht, mälestise piiri koordinaadid: 6628205.00 553189.00; 6628205.00 553251.00; 6628177.00 553251.00; 6628177.00 553189.00).

1.12. Liisa vrakk (asukoht: territoriaalmeri, Läänemeri, mälestise piiri koordinaadid: 6565015.00 429741.00; 6565078.00 429818.00; 6565027.00 429818.00; 6564974.00 429741.00).

1.13. Berkut vrakk (asukoht: territoriaalmeri, Soome laht, mälestise piiri koordinaadid: 6612201.00 519616.00; 6612228.00 519681.00, 6612193.00 519697.00; 6612164.00 519616.00).

1.14. Kimolos vrakk (asukoht: sisemeri, Läänemeri, mälestise piiri koordinaadid: 6569118.00 457880.00; 6569138.00 457907.00; 6569113.00 457915.00; 6569098.00 457880.00).

1.15. Meyersledge vrakk (asukoht: sisemeri, Liivi laht, mälestise piiri koordinaadid: 6436455.00 503578.00; 6436455.00 503618.00; 6436372.00 503618.00; 6436372.00 503578.00).

1.16. Laevavrakkidest rajatis (asukoht: Kiikri tn 2 ja 4, Tallinna linn, mälestise piiri koordinaadid: 1 544481.2057, 6589717.5748; 2 544497.6242, 6589714.4475; 3 544496.3011, 6589711.878; 4 544497.5161, 6589696.8455; 544475.5585, 6589705.9125).

2. Kehtestan käskkirja punktides 1.1–1.15 nimetatud mälestiste kaitsevööndid vastavalt kaartidele käskkirja lisades 1–15.¹

Punktides 1.1–1.16 nimetatud mälestiste andmed, asukohad ja kaitsevööndi piirid kantakse kultuurimälestiste riiklikusse registrisse ning asukohad ja kaitsevööndi piirid kantakse lisaks Maa-ameti kaardile.

Käskkirja aluseks olevate Muinsuskaitseameti eksperdihinnangute ja Muinsuskaitse Nõukogu ettepanekuga on võimalik tutvuda Muinsuskaitseametis.

Käskkirja on võimalik vaidlustada 30 päeva jooksul käskkirja avalikult teatavaks tegemisest Riigi Teatajas, esitades kaebuse halduskohtusse halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras.

I KULTUURIMÄLESTISEKS TUNNISTAMISE ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

Laevavrakide kultuurimälestiseks tunnistamise menetluse on algatanud Muinsuskaitseamet. Muinsuskaitseamet on koostanud laevavrakide kohta eksperdihinnangud.

Laevavrakid on rahvusvahelise tähtsusega leiud, mis on seotud mitme riigi ajalooga ja nende kaitse alla võtmisel tuleb muuhulgas arvestada võimalike päritoluriikide huvide ja kaitsepraktikatega. Läänemeremaades on vrakkide kaitse alla võtmisel üldlevinud kriteeriumiks nende vanus – üldjuhul kuuluvad riiklikult kaitstavate vrakkide hulka kõik vähemalt 100aastased vrakid. Kaitse alla võtmise järel kohalduvad mälestistele muinsuskaitseaduse asjakohased sätted, mis takistavad rahvusvahelise tähtsusega laevavrakide kahjustamist või hävitamist ehitustegevuse, süvendus- või muude tööde käigus ning tagavad, et erialaspetsialistid saaksid teha võimalikke allveearheoloogilisi uuringuid.

Sõjalaev T-33 Korall oli Prezydent Smetona nime all Leedu vabariigi esimese iseseisvusaja ainuke sõjalaev ja presidendi jaht. 1940. aastal sundvõõrandas laeva Nõukogude Liidu merevägi ning laev hukkus 1945. aastal kui Nõukogude mereväe transpordi- ja sõjalaev T-33 Korall. Hukkus 28 inimest. Laevavraki kaitse alla esitamine kinnitati Muinsuskaitseameti ja Klaipeda ülikooli koostöölepingus BS-T-004, 3.2-4/3-KL.

Kaubaurik Panevežys oli Leedu lipu all seilanud kaubalaev, mis uppus 1939. aastal, kui sõitis madalikule. Hukkus kaks meremeest. Laevavraki kaitse alla esitamine kinnitati Muinsuskaitseameti ja Klaipeda ülikooli koostöölepingus BS-T-004, 3.2-4/3-KL.

¹ Kaitsevööndid on märgitud käskkirja lisas esitatud kaartidel, mille koostamisel on kasutatud Eesti põhikaarti ja maakatastri andmeid. Kaartidega saab tutvuda Muinsuskaitseametis, kultuurimälestiste riiklikus registris (<http://register.muinas.ee/>) ja maainfosüsteemis (www.maaamet.ee).

Kaubaurik Utena oli Leedu vabariigi lipu all seilanud kaubalaev, mille sundvõõrandas Nõukogude Liidu merevägi 1940. aastal. Laev hukkus 1941. aastal kui Nõukogude sõjaväe transpordilaev. Hukkus osa meeskonnaliikmetest. Laevavraki kaitse alla esitamine kinnitati Muinsuskaitseameti ja Klaipeda ülikooli koostöölepingus BS-T-004, 3.2-4/3-KL.

Kaubaurik Kretinga oli Leedu vabariigi lipu all seilanud kaubalaev, mis sundvõõrandati Nõukogude Liidu mereväe teenistusse transpordilaevaks 1940. aastal. Laev hukkus 1941. aastal Saksa pommirünnakus. Meeskonnaliikmed hukkusid. Laevavraki kaitse alla esitamine kinnitati Muinsuskaitseameti ja Klaipeda ülikooli koostöölepingus BS-T-004, 3.2-4/3-KL.

Hävitaja G90 oli Saksa mereväe miinilaev, mis hukkus sõjalise operatsiooni käigus Läänemerel Soome lahe lähedal 1916. aastal. Hukkus 11 meremeest.

Hävitaja S59 oli Saksa mereväe miinilaev, mis hukkus sõjalise operatsiooni käigus Läänemerel Soome lahe lähedal 1916. aastal.

T-18 oli Natsi-Saksamaa mereväe miinilaev, mis osales II maailmasõja sõjalistes operatsioonides Läänemerel. Laev hukkus 1944. aastal Vene pommitlennuki rünnaku tulemusena. Hukkunuid oli 30.

L2 oli Nõukogude Liidu mereväele kuulunud allveelaev, mis kuulus Balti mere laevastiku koosseisu ning viis Läänemerel läbi sõjalisi operatsioone. Laev hukkus 1941. aastal miiniveeskamise operatsiooni ajal. Hukkus 50 inimest.

T-214 oli Nõukogude mereväe miinitraaler, mis ehitati enne II maailmasõda ning mida kasutati sõjategevuses Läänemerel II maailmasõja ajal. Laev hukkus Juminda miiniväljas Nõukogude armee evakueerumise käigus Tallinnast 1941. aastal.

Štšit oli Vene impeeriumi mereväe koosseisu kuulunud miinitraaler, mis oli oma kategoorias esimene selline laevatüüp Vene impeeriumi sõjaväes. Laev ehitati Vene-Balti laevatehases ning täitis I maailmasõja ajal erinevaid miiniveeskamise operatsioone. Laev hukkus 1916. aastal miiniplahvatuse tagajärjel.

Uisko oli Soome Vabariigi vahilaev, mis hukkus Saksa hävitaja rünnakus 1943. aastal missioonil olles. Peale ühe meeskonnaliikme kõik hukkusid.

Liisa oli Eesti lipu all seilanud kaubalaev, mis hukkus 1941. aastal Saksa torpeedokaatri rünnaku tagajärjel. Hukkus üks meeskonnaliige.

Berkut oli Vene lipu all seilanud kaubalaev, mis hukkus seoses I maailmasõja tegevuse algusega 1914. aastal.

Kimolos oli hukkumise ajal Kreeka lipu all seilanud kaubalaev, millel on huvitav ja mitmekülgne ajalugu. Laev hukkus Eesti vetes 1963. aastal tehnilise rikke tõttu.

Meyersledge oli Saksa lipu all seilanud kaubalaev, mis hukkus, kui sai Kihnu saare juures ankrus seistes Nõukogude lennuväelt pommitabamuse.

Laevavrakidest rajatis oli tõenäoliselt rannakaitserajatis 18. sajandil, mis oli kombineeritud vanadest kasutusest välja jäänud laevadest. Rajatis sisaldab vähemalt kolme erineva vraki jäänuseid.

Vastavus mälestise tunnustele

Sõjalaeva T-33 Korall vrakk on arheoloogiline ajalooallikas, mis kannab endas informatsiooni 20. sajandi keskpaiga ja II maailmasõja aegsest sõjandusest ja laevaehitusest. Samuti on T-33 Korall Leedu Vabariigi jaoks olulise tähendusega mälestis.

Laeva Panevežys vrakk on arheoloogiline ajalooallikas, mis kannab endas informatsiooni 20. sajandi keskpaiga merekaubandusest ja laevaehitusest. Laeva Panevežys vrakk on Leedu Vabariigi jaoks olulise tähendusega mälestis.

Laeva Utena vrakk on arheoloogiline ajalooallikas, mis kannab endas informatsiooni 20. sajandi keskpaiga merekaubandusest, samuti II maailmasõja aegsest sõjategevusest ja laevaehitusest. Laeva Utena vrakk on Leedu Vabariigi jaoks olulise tähendusega mälestis.

Kaubalaev Kretinga vrakk on arheoloogiline ajalooallikas, mis kannab endas informatsiooni 20. sajandi keskpaiga merekaubandusest, samuti II maailmasõja aegsest sõjategevusest ja laevaehitusest. Laeva Kretinga vrakk on Leedu Vabariigi jaoks olulise tähendusega mälestis.

Hävitaja G90 vrakk on arheoloogiline ajalooallikas, mis kannab endas informatsiooni meresõjandusest ja miinilaevade ehituse arengust I maailmasõja ajal.

Hävitaja S59 vrakk on arheoloogiline ajalooallikas, mis kannab endas informatsiooni meresõjandusest ja miinilaevade ehituse arengust I maailmasõja ajal.

Miinlaeva T-18 vrakk on arheoloogiline ajalooallikas, mis kannab endas informatsiooni meresõjandusest ja allveelaevade ehituse arengust II maailmasõja ajal.

L-2 vrakk on arheoloogiline ajalooallikas, mis kannab endas informatsiooni meresõjandusest ja allveelaevade ehituse arengust enne II maailmasõda ja sõjandusest II maailmasõja ajal.

T-214 vrakk on arheoloogiline ajalooallikas, mis kannab endas informatsiooni meresõjandusest ja miinilaevade ehituse arengust II maailmasõja ajal.

Miinitraaleri Štšit vrakk on arheoloogiline ajalooallikas, mis kannab endas informatsiooni meresõjandusest ja miinitraalerite ehituse arengust I maailmasõja ajal.

Vahilaeva Uisko vrakk on arheoloogiline ajalooallikas, mis kannab endas informatsiooni meresõjandusest II maailmasõja ajal ja laevaehitusest.

Kaubalaeva Liisa vrakk on arheoloogiline ajalooallikas, mis kannab endas informatsiooni 20. sajandi alguse merekaubandusest, II maailmasõja sõjategevusest ja laevaehitusest.

Kaubalaeva Berkut vrakk on arheoloogiline ajalooallikas, mis kannab endas informatsiooni 20. sajandi I poole merekaubandusest ja kaubaaurikute ehitusest.

Kaubalaeva Kimolos vrakk on arheoloogiline ajalooallikas, mis kannab endas informatsiooni 20. sajandi keskpaiga merekaubandusest ja laevaehitusest.

Kaubalaeva Meyersledge vrakk on arheoloogiline ajalooallikas, mis kannab endas informatsiooni 20. sajandi merekaubandusest, II maailmasõja sündmustest ja laevaehitusest.

Laevavrakkidest rajatis on ajalooallikas, mis kannab endas informatsiooni meresõidust, laevaehitustraditsioonist, purjelaevade arengust 18. sajandil ja rannaäärsest puitrajatisest. Laevavrakkidest rajatisel on nii ajalooline, arheoloogiline, tehnikaajalooline kui ka ehitusajalooline väärtus.

Kaitsevööndi määramine

Muinsuskaitseaduse § 25 järgi kehtestatakse kinnismälestise kaitseks kaitsevöönd. Selle ülesandeks on tagada kinnismälestise ja seda ümbritseva maa-ala kultuuriväärtuslike struktuurielementide säilimine ruumilises kontekstis. Käskkirja punktides 1.1–1.15 nimetatud vrakkide kaitsevööndite määramisel käskkirja lisades 1–15 toodud ulatuses on arvestatud, et oleks tagatud laevavraki kui arheoloogilise informatsiooni kandja ja seda ümbritseva kultuurikihi säilimine ning kaitse, juurdepääs ja uurimisvõimalused.

Punktis 1.16 nimetatud laevavrakidest rajatis jääb mälestise laevavrakk Tver (kultuurimälestiste registri nr 27886) kaitsevööndisse, mistõttu eraldi kaitsevööndit laevavrakidest rajatisele ei määrata.

Menetlusosaliste seisukohad

Laevavrakide mälestiseks tunnistamise menetlemise käigus on viidud läbi toimingud vastavalt Vabariigi Valitsuse 10. septembri 2002. a määrusele nr 286 „Kultuurimälestiseks tunnistamise ja kultuurimälestiseks olemise lõpetamise ning kultuurimälestiste andmete muutmise kord”.

Käskkirja punktides 1.5–1.7 nimetatud sõjalaevade vrakid on seotud Saksamaa Liitvabariigiga. Mälestiseks tunnistamise menetlemise käigus toimus vrakkide lokaliseerimisest, identifitseerimisest ja kaitse alla võtmise algatamisest informatsiooni vahetamine Kaitseministeeriumi vahendusel Saksamaa Liitvabariigi kaitseatašeeaga. Mälestiseks tunnistamise kohta päritoluriik seisukohta ei avaldanud.

Punktis 1.11 nimetatud vrakk on seotud Soome Vabariigiga. Kaitse alla võtmise menetluse käigus toimus vrakkide lokaliseerimisest ja kaitse alla võtmise algatamisest informatsiooni vahetamine Soome Kaitseministeeriumiga Eesti Kaitseministeeriumi vahendusel. Mälestiseks tunnistamise suhtes ei ole päritoluriik seisukohta avaldanud.

Käskkirja punktides 1.2, 1.12–1.15 nimetatud laevavrakid kuuluvad muinsuskaitseaduse § 30 lõike 1 ja 2 järgi riigile (Eesti Vabariigile). Vastavalt kaubandusliku meresõidu koodeksile kaotas omanik õiguse uppunud varale siis, kui ta ühe aasta jooksul pärast uppumist seda üles ei tõstnud.

Punktides 1.1, 1.3, 1.4, 1.8 ja 1.9 nimetatud vrakid kuuluvad vastavalt Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 23. jaanuari 1992. aasta otsusele (otsus Eesti Vabariigi territooriumil endise NSV Liidu relvajõudude halduses olevate hoonete, rajatiste, relvastuse, lahingutehnika, varustuse ja muu vara Eesti Vabariigi omandiks kuulutamise kohta) Eesti Vabariigile.

Punktis 1.10 nimetatud vrakk kuulub vastavalt Tartu rahulepingu artiklile 11 Eesti Vabariigile.

Vastavalt muinsuskaitseaduse § 31 lõikele 2 haldab veealuseid mälestisi Muinsuskaitseamet.

Punktis 1.16 nimetatud rajatis kuulub Tallinna Kiikri tn 2 ja 4 omanikele, kes on olnud menetlusse kaasatud. Ükski omanik ei ole laevavrakidest rajatise kaitse alla võtmise osas vastuväiteid esitanud. Laevavrakidest rajatis asub mälestise laevavrakk Tver kaitsevööndis. Laevavrakidest rajatise kaitse alla võtmisega ei lisandu omanikele täiendavaid piiranguid. Muinsuskaitseamet teavitas ka kohaliku omavalitsuse üksust ja andis võimaluse tutvuda eksperdihinnanguga. Tallinna Linnaplaneerimise Amet andis 03.10.2017 kirjaga nr 8.-1/720-3 teada, et Tallinna Linnavalitsusel vastuväiteid kõnealuse konstruktsiooni *in situ* säilitamiseks ja arheoloogiamälestisena kaitse alla võtmiseks esitatud piirides ei ole.

II KAITSE ALLA VÕTMINE

Muinsuskaitseseaduse § 1 ja 2 järgi on mälestis riigi kaitse all olev kinnis- või vallasasi või selle osa või asjade kogum või terviklik ehitiste rühm, millel on ajalooline, arheoloogiline, etnograafiline, linnaehituslik, arhitektuuriline, kunstiline, teaduslik, usundilooline või muu kultuuriväärtus ning mis on tunnistatud mälestiseks muinsuskaitseseaduses sätestatud korras.

Kultuuriväärtus on määratlemata õigusmõiste, mis tuleb määratleda igal üksikjuhtumil. Muinsuskaitseameti eksperdihinnangu ja uuringute ning Muinsuskaitse Nõukogu ettepaneku tulemusena on leitud, et käesoleva käskkirja punktides 1.1–1.16 nimetatud laevavrakid on olulise kultuuriväärtusega ning vastavad mälestise tunnustele.

Nimetatud laevavrakkide kaitse alla võtmise eesmärk on tagada nende säilimine pikas perspektiivis. Kaitse alla võetava laevavraki puhul on arvesse võetud selle kultuuriväärtust, mis seisneb vraki allikaväärtuses, andes informatsiooni nii laevaehituse, meresõidu, kaubanduse kui ka rahvusvaheliste suhete kohta erinevatel ajalooperioodidel. Laevavrakid on rahvusvaheline pärand ning nende kaitse ja säilimise korraldamine on rannikuriigi kohustus.

(allkirjastatud digitaalselt)

Indrek Saar